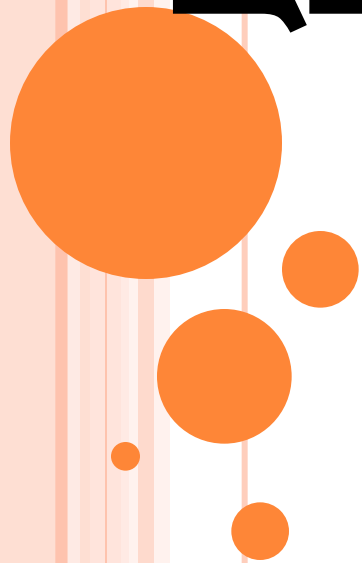

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ КЛІТИНИ

Епіграф до заняття:

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитися, а бачити.

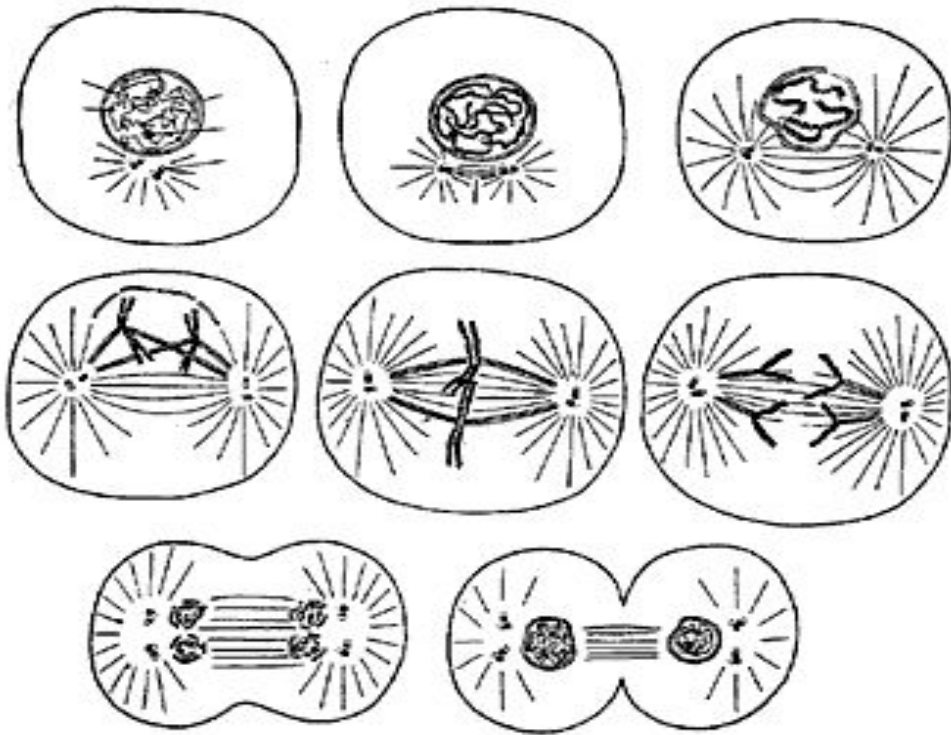
Не просто відповідати, а міркувати.

Дружно і плідно працювати!

Мотивація навчальної діяльності студентів

Не в полі, не в лесочке
Родились близняшки дочки,
А мама вдруг пропала,
Словно здесь и не бывала.

Бесіда

1. Як ви гадаєте, який процес ви бачили?
2. Які наслідки поділу клітини?
3. Що буде з новими клітинами далі?
4. З чого складається життя клітини?

Це і є життєвий цикл клітини

Актуалізація опорних знань студентів

Нехай сама клітина розповість нам про своє життя.

(Пропоную вам змонтувати незвичайний фільм під назвою "Життєвий цикл клітини")

А для цього згадаємо все, що ми знаємо про це.

Завдання :

Які відкриття зробили зображені вчені?

Р. Гук

А. Левенгук

Р. Броун

М. Шлейден

Т. Шванн

Р. Вірхов

Завдання :

Вкажіть, які з функцій або характеристик відповідають клітинним структурам

Тести (виберіть одну правильну відповідь)

1. До неклітинних форм життя належать:
  - A. Гриби
  - B. Бактерії
  - C. Віруси**
  - D. Ціанобактерії
  - E. Рослини
2. Рослинна клітина відрізняється від тваринної наявністю:
  - A. Мітохондрій
  - B. Пластид**
  - C. Рибосом
  - D. Лізосом
  - E. Ядра

3. Цитоплазма в клітині не виконує функцію:

А. Транспорту речовин

В. Внутрішнього середовища

С. Фотосинтезу

Д. Здійснення зв'язку між ядром і органелами

Е. Цитоскелету

4. Зазначте, як називається захоплення клітиною твердих мікроскопічних об'єктів:

А. Дифузія

В. Піноцитоз

С. Фагоцитоз

Д. Пасивний транспорт

Е. Активний транспорт

5. Двомембранну будову мають:

А. Лізосоми

В. Вакуолі

С. Комплекс Гольджі

Д. Мітохондрії

Е. Рибосоми

6. Система мікроскопічних каналців та їхніх розширень – це:

A. Центріолі

В. ЕПС

C. Вакуолі

D. Пластиди

E. Псевдоніжки

7. Яка органела бере участь в утворенні акросоми:

A. Рибосома

B. Клітинний центр

C. Мітохондрія

DD. Комплекс Гольджі

E. Вакуоля

8. Фотосинтез здійснюється:

A. Хроматином

ВВ. Хлоропластом

C. Хромопластом

D. Лейкопластом

E. Хромосомою

9. Які речовини є компонентами біологічних мембран:
- A. Вода
  - B. Ліпіди**
  - C. Гормони
  - D. Нуклеїнові кислоти
  - E. Ферменти
10. Набір гідролітичних ферментів у клітині міститься у:
- A. Рибосомах
  - B. Лізосомах**
  - C. Комплексі Гольджі
  - D. Мітохондріях
  - E. Центріолях
11. Організм, у якого організмовий рівень збігається з клітинним:
- A. Інфузорія туфелька**
  - B. Лишайник
  - C. Муха дрозофіла
  - D. Горох посівний
  - E. Кролики

"Співвідношення"

1. Встановіть відповідність між органелами клітини та їх функціями:

11. Лізосоми

22. Комплекс
Гольджі

33. Рибосоми

44. Мітохондрії

55. Центріолі

А. Беруть участь у синтезі АТФ

ВВ. Беруть участь у синтезі білка

СС. Забезпечують розщеплення
високомолекулярних речовин,
клітинне перетравлення

DD. Беруть участь у формуванні
веретена поділу

ЕЕ. Забезпечує виведення речовин
із клітини, утворює первинні
лізосоми

2. Встановіть відповідність між терміном і його визначенням:

- 1. Цитоплазма**
- 2. Клітинна стінка**
- 3. Псевдоподія**
- 4. Комплекс Гольджі**
- 5. Глікокалікс**

- А. Надмембранна структура клітин тварин**
- ВВ. Колоїдний розчин із зануреними у нього органелами**
- СС. Органела руху деяких найпростіших**
- DD. Одномембранна складчаста органела, що здійснює секреторну функцію**
- ЕЕ. Надмембранна структура клітин рослин, грибів і бактерій**

3. Встановіть відповідність між зображенням на
 рисунку та поняттям:

11. Хлоропласт

22. Ендоплазматична
 сітка

3. Клітинні вклучення

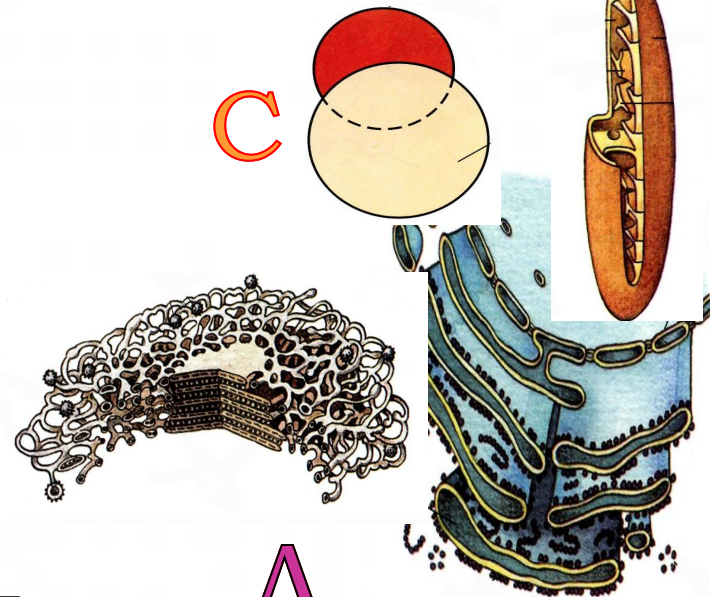
4. Мітохондрія

5. Плазматична
 мембрана

6. Рибосома

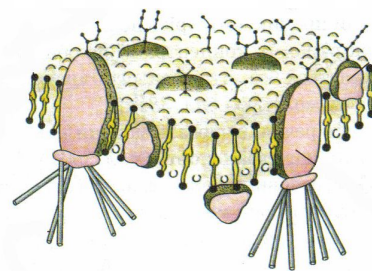
7. Комплекс Гольджі

8. Псевдоподія

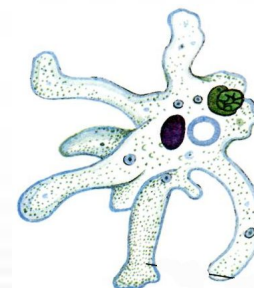

Н

А

Д

Е

Г

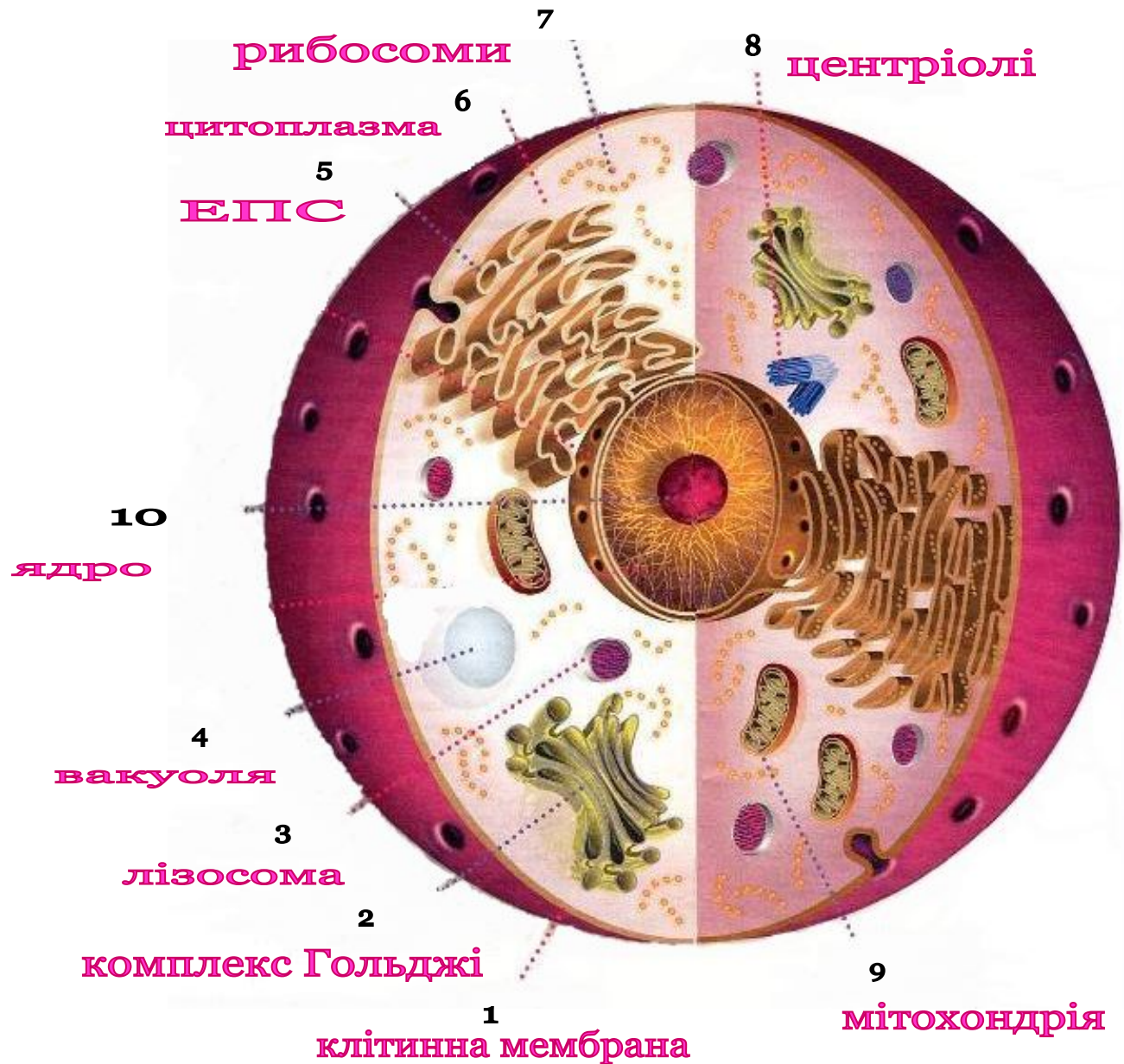
В

Знайдіть зайвий термін і поясніть, чому він є зайвим

1. Цитоплазматична мембрана, глікокалікс, **рибосоми**, K^+ / Na^+ насос, мікротрубочки і мікрофіламенти.
2. Гіалоплазма, клітинні включення, мітохондрії, лізосоми, **хромосоми**.

Завдання : Які органели зображені на рисунку, яка їх функція?

Завдання :

МОЗКОВИЙ ШТУРМ

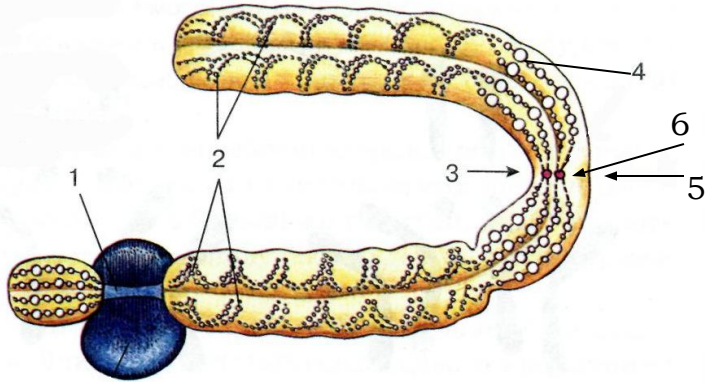
Дайте відповідь на запитання:

- Яких типів бувають ядра?
- Яка будова ядра еукаріотичної клітини?
- З чого складається ядерний матрикс?
- Охарактеризуйте будову ядерця.
- Що таке хроматин?
- Які існують види хроматину?
- Коли в клітині міститься хроматин, хромосома?
- Які функції ядра?

Виправте помилки ("Коректор")

- 1 - центромера
- 2 - місце прикріплення веретена поділу
- 3 - хроматиди
- 4 - вторинна перетяжка
- 5 - первинна перетяжка
- 6 - ДНК

- 1 – вторинна перетяжка
- 2 – хроматиди
- 3 – первинна перетяжка
- 4 – ДНК
- 5 – місце прикріплення веретена
- 6 –центромера

Завдання :

"Так" чи "Ні"

Актуалізація опорних знань

1. Хромосоми не можна побачити в світловий мікроскоп **ні**
2. Хромосома складається із двох хроматид **так**
3. Хроматида являє собою спіралью закручену молекулу ДНК з'єднану з білками **так**
4. Центромера – це плече хромосоми **ні**
5. Первинна перетяжка завжди розташована посередині **ні**
6. Кількість хромосом у всіх живих організмів однакова **ні**
7. Каріотип залежить від рівня організації **ні**
8. Диплоїдний каріотип міститься в статевих клітинах **ні**
9. Гомологічні хромосоми – хромосоми однієї пари, подібні за розмірами та будовою **так**
10. Типи хромосом: метацентричні, субметацентричні, акроцентричні **так**
11. Аутосоми – нестатеві хромосоми **так**
12. Під час поділу клітини хромосома перетворюється на хроматин **ні**

Ознайомтесь з кількістю хромосом у диплоїдних наборах різних організмів, дайте відповіді на запитання:

- 1. Якою кількістю хромосом представлений каріотип соматичних клітин?*
- 2. Чи є кількість хромосом постійною та видовою ознакою?*
- 3. Яким буде каріотип статевих клітин?*
- 4. Чи залежить кількість хромосом від рівня розвитку організмів?*

Число хромосом у деяких видів

Види	Число хромосом
Малярійний плазмодій (<i>Plasmodium malariae</i>)	2
Гідра (<i>Hydra vulgaris</i>)	32
Тарган (<i>Blata orientalis</i>)	48
Кімнатна муха (<i>Musca domestica</i>)	12
Короп (<i>Cyprinus carpio</i>)	104
Окунь (<i>Percu fluviatilis</i>)	28
Зелена жаба (<i>Rana esculenta</i>)	26
Голуб (<i>Columba livia</i>)	80
Кролик (<i>Lepus cuniculus</i>)	44
Шимпанзе (<i>Antropopithecus</i>)	48
Людина (<i>Homo sapiens</i>)	46
Велика рогата худоба (<i>Bos taurus</i>)	60
Кінь (<i>Equus caballus</i>)	66
Рак (<i>Euragurus ochotonsis</i>)	254
Папороть (<i>Polipodium sp.</i>)	500

Завдання :

Визначення каріограм людини в нормі,

в пат

1. Роздивіться фотокаріограми каріотипів людини.
2. Порахуйте кількість хромосом у наборі.
3. Визначте стать людини за каріотипом.
За якими ознаками це можна визначити?

Фотокаріограма 1

Фотокаріограма 2

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	XX	

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	XY	

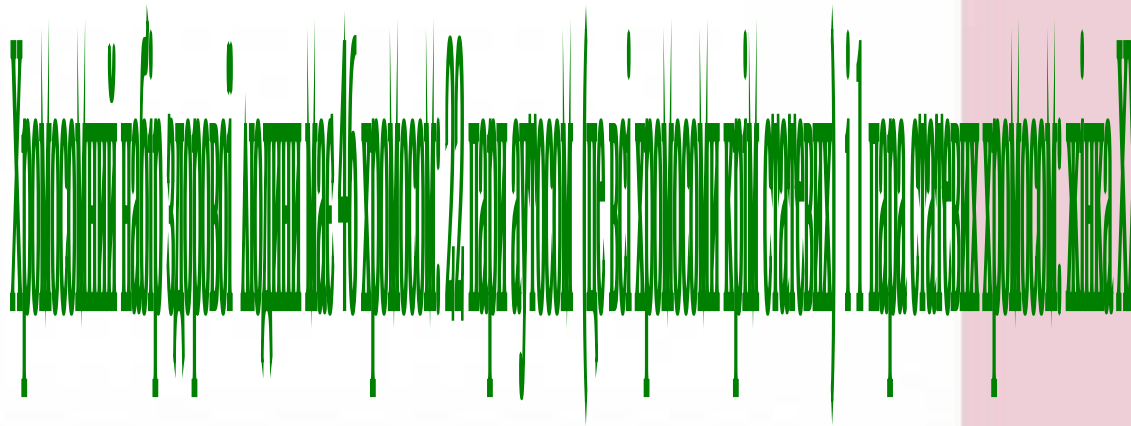
Статеві хромосоми - гетерохромосоми

XU

XX

Вивчення каріотипу людини є важливим для діагностики й профілактики спадкових захворювань людини

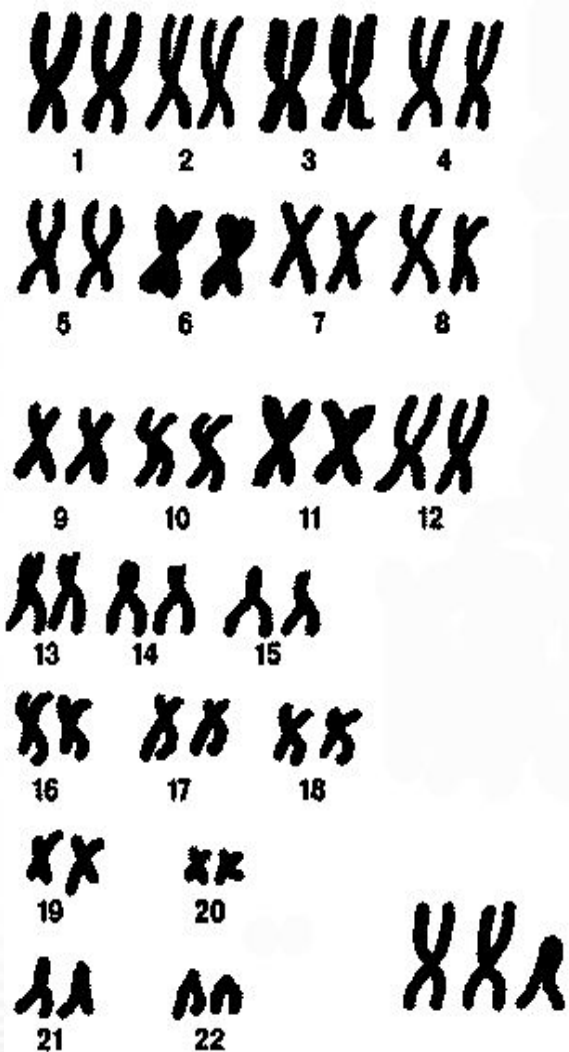

Фотокаріограма 3

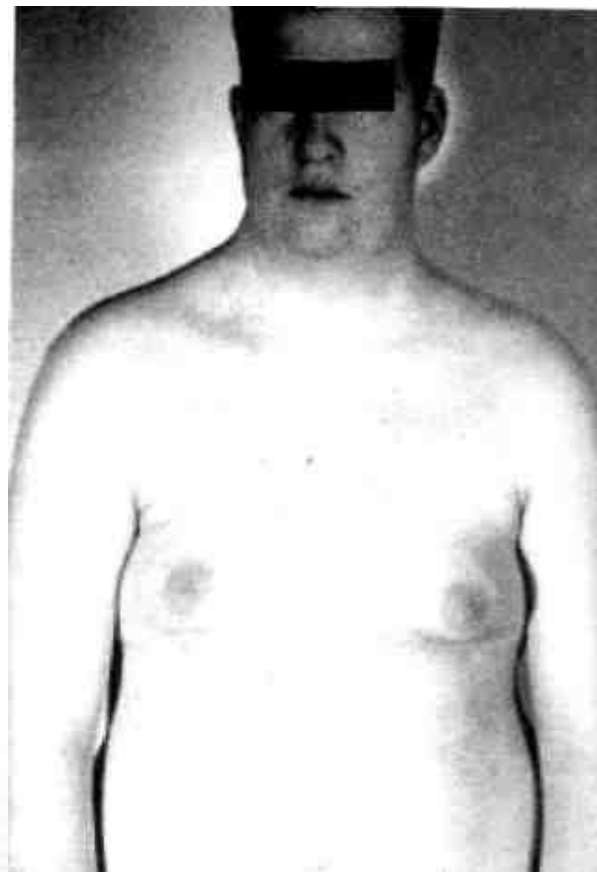
Синдром Дауна

Фотокариограмма 4

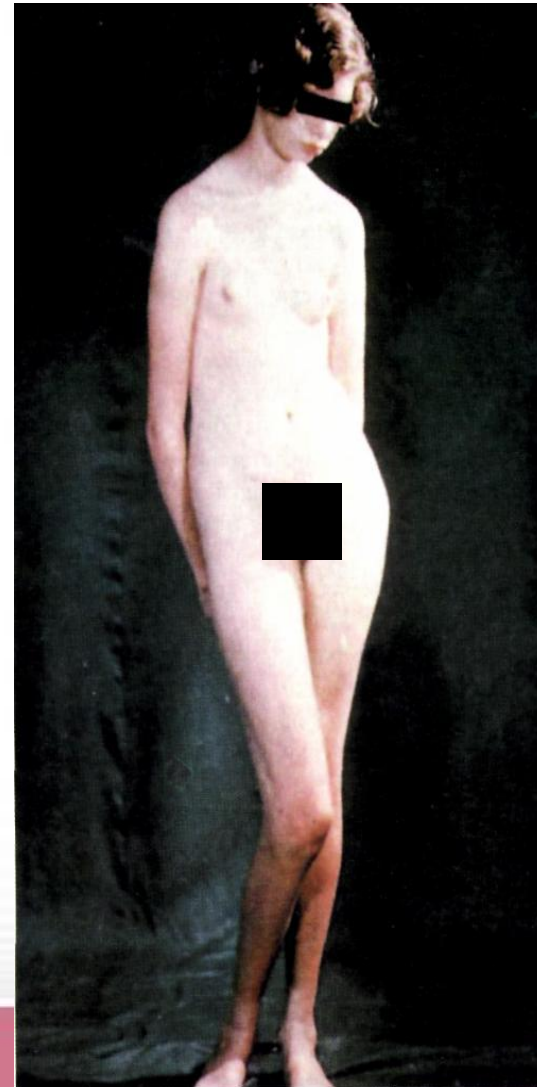
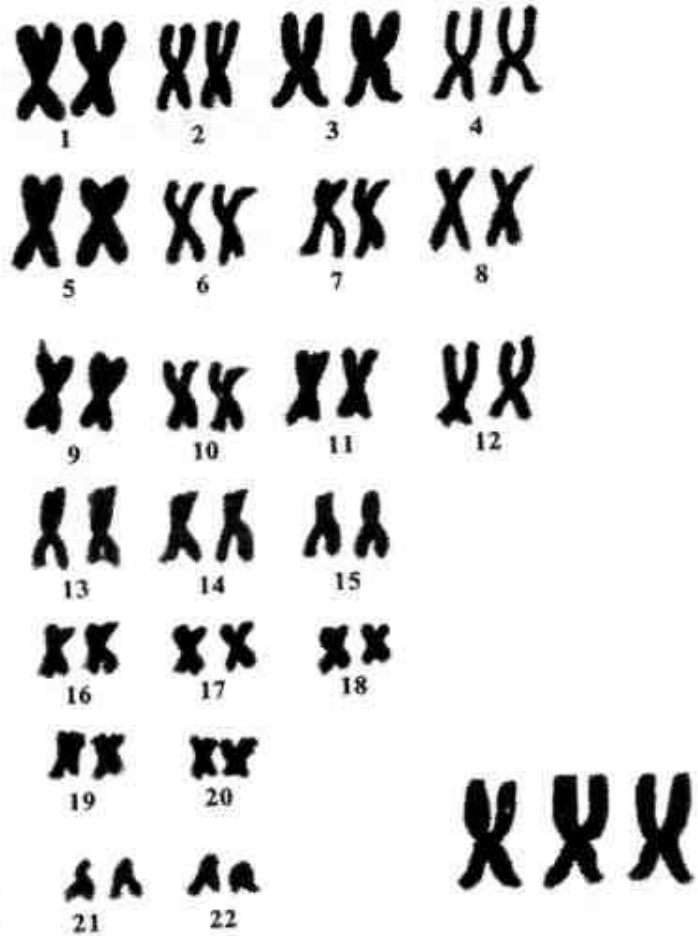

Синдром Клайнфельтера

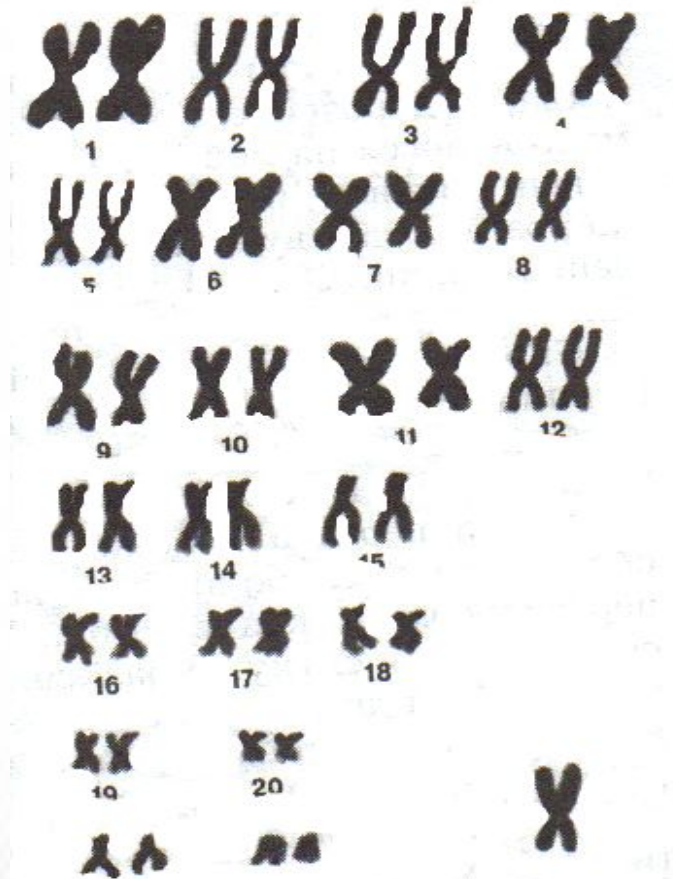
Синдром Трисомії по Х- хромосомі

Фотокаріограма 5

Фотокаріограма 6

**Синдром
Шерешевського-
Тернера**

Життєвий цикл клітини
(клітинний цикл)– період
існування клітини від
моменту її утворення (в
результаті поділу
материнської клітини) до її
власного поділу або смерті.

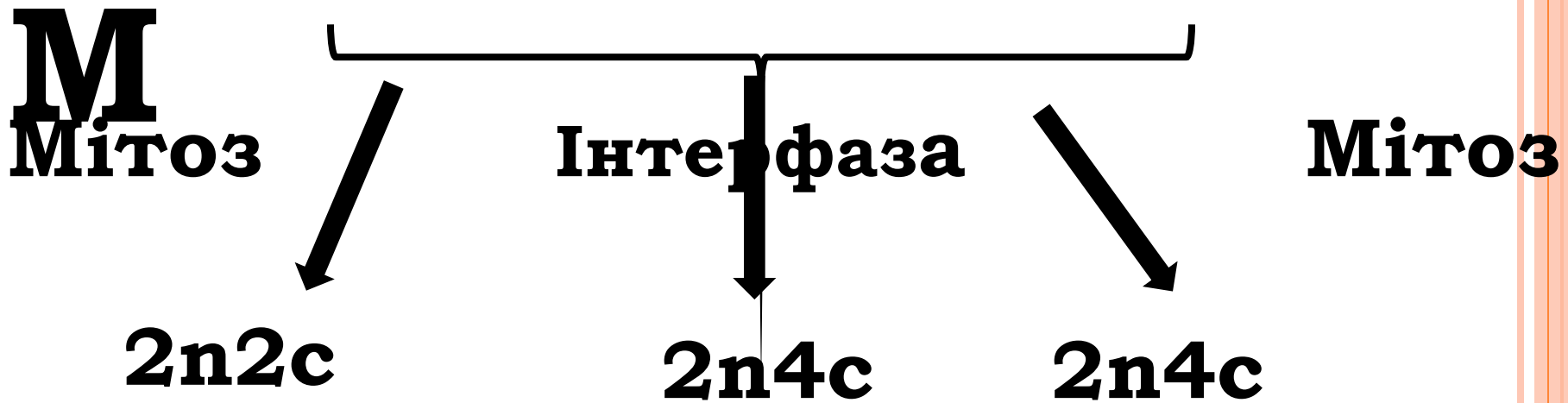
Життєвий цикл клітини

складається з двох етапів:
інтерфази та мітозу.

Інтерфаза – період між двома послідовними поділами клітини. Інтерфазу умовно поділяють на 3 періоди: *пресинтетичний, синтетичний та постсинтетичний.*

M → G1 → S → G2 →

Пресинтетичний:

ріст клітини
(збільшення маси
цитоплазми) за рахунок
посиленого синтезу
білків, АТФ, РНК,
утворення рибосом,
поділу мітохондрій

Синтетичний:

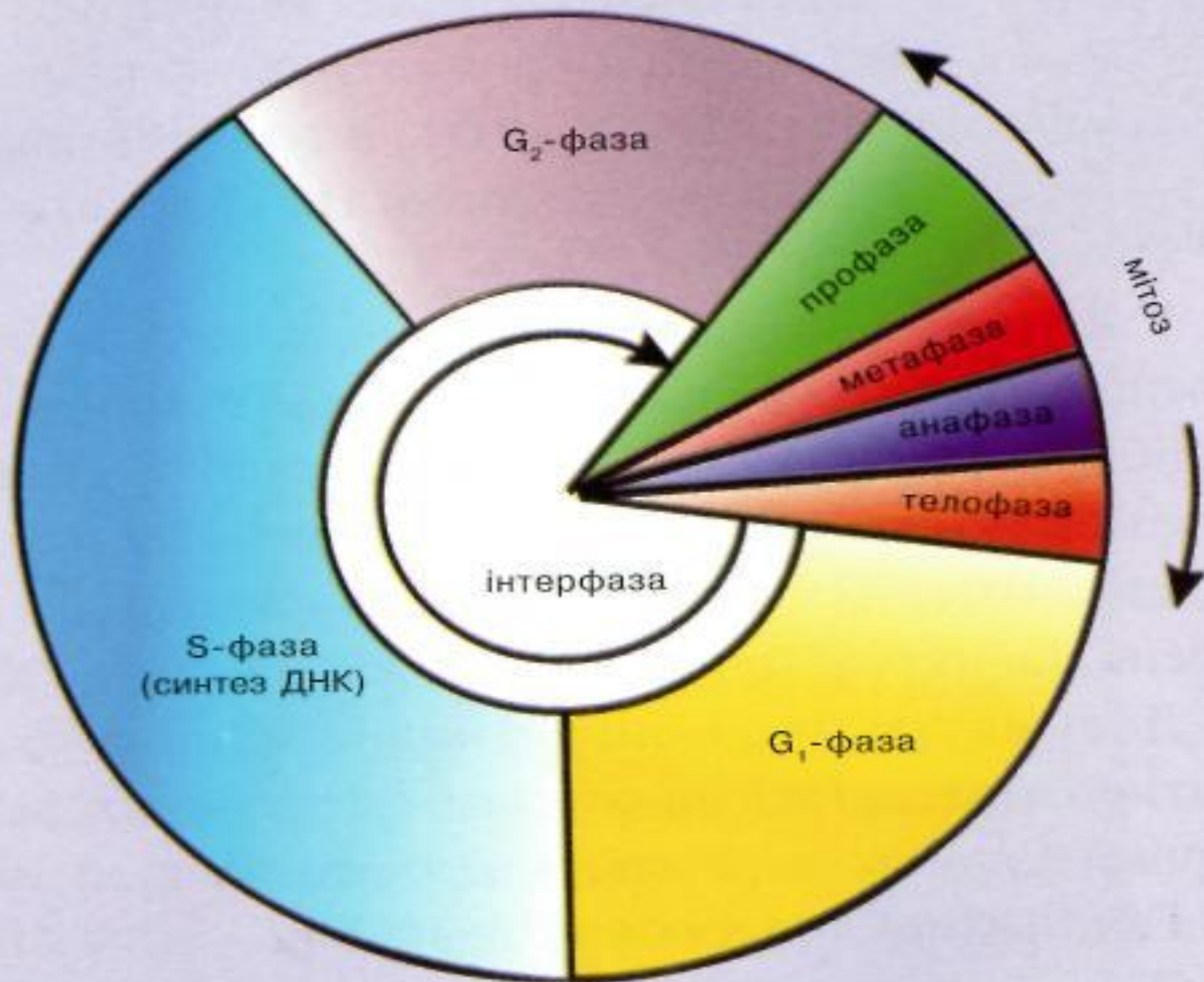
самоподвоєння ДНК
(реплікація), синтез
ядерних білків,
утворення другої
хроматиди

Постсинтетичний:

Синтезується білок
тубулін, що входить
до ниток веретена
поділу

n – число хромосом
c – кількість ДНК

Мітоз – непрямий поділ – є
основним для соматичних
клітин багатоклітинного
організму.

Мітоз

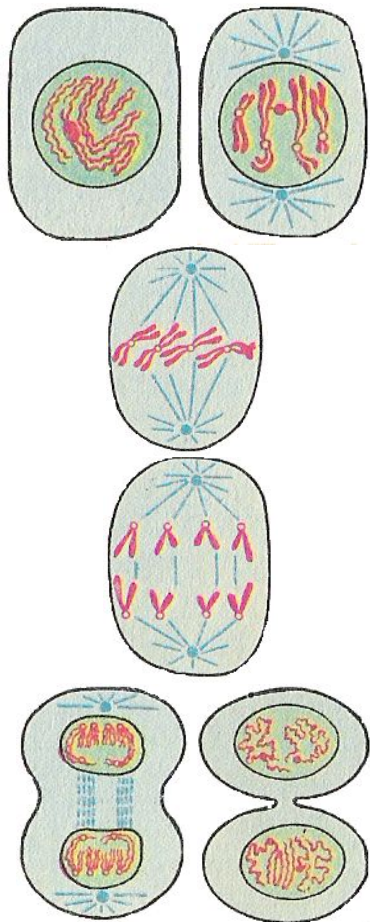
```
graph TD; A[Мітоз] --> B[Каріокінез  
(поділ ядра)]; A --> C[Цитокінез  
(поділ цитоплазми)];
```

Каріокінез
(поділ ядра)

Цитокінез
(поділ цитоплазми)

ФАЗИ МІТОЗУ

Профаза

Метафаза

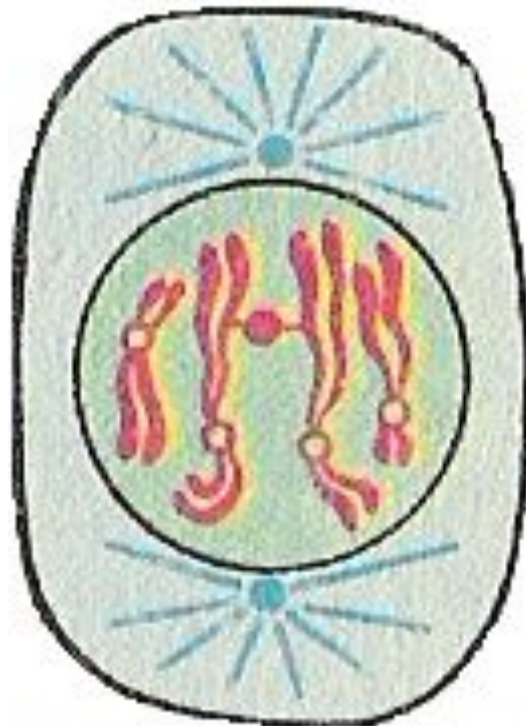
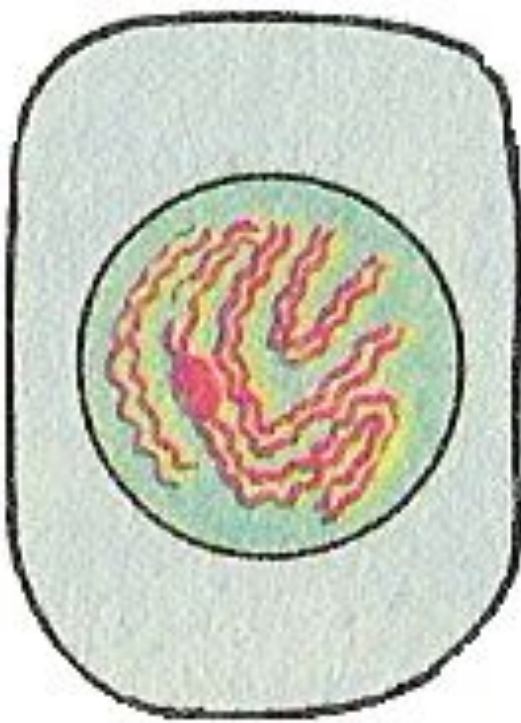
Анафаза

Телофаза

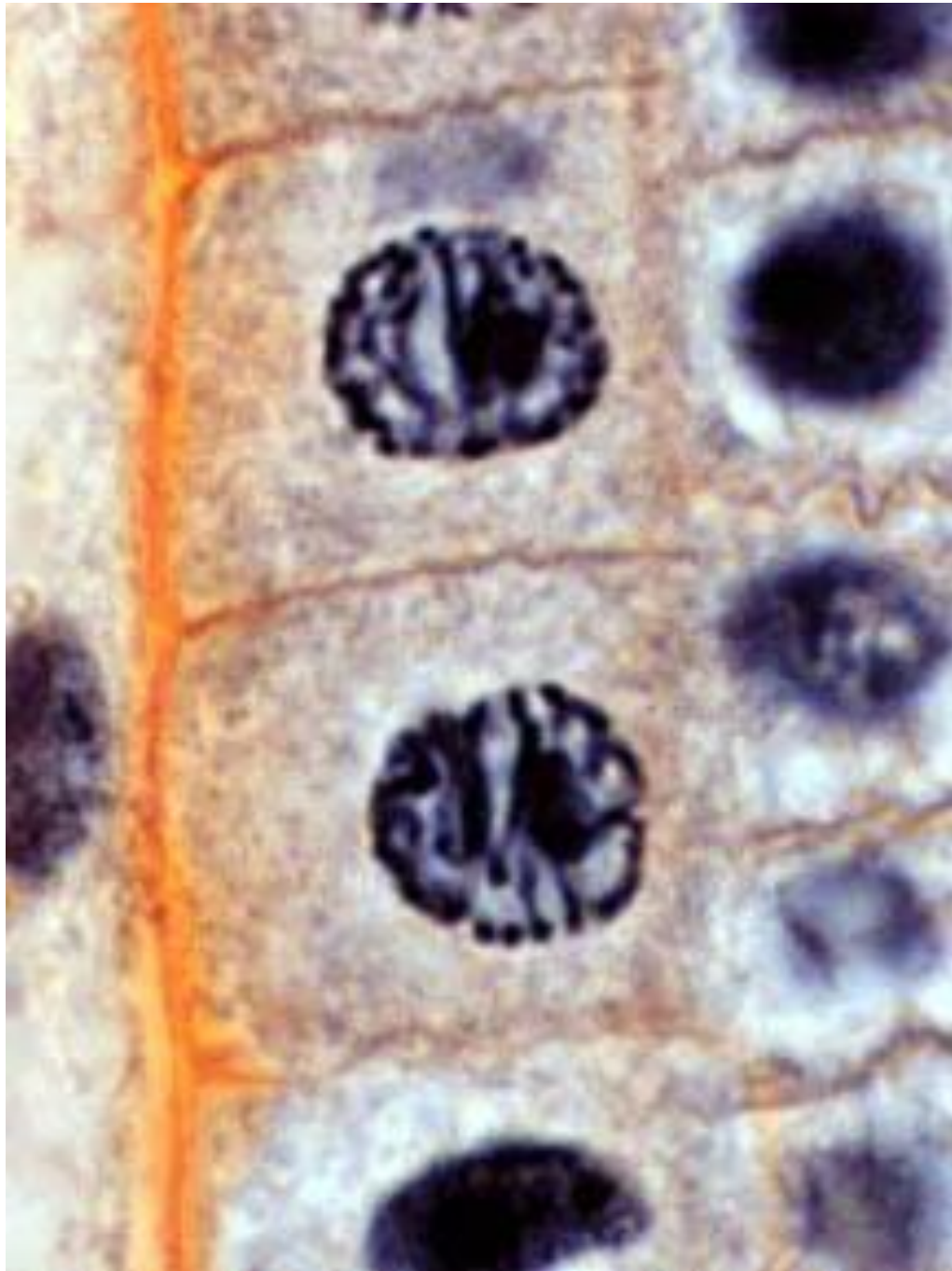

ПРОФАЗА

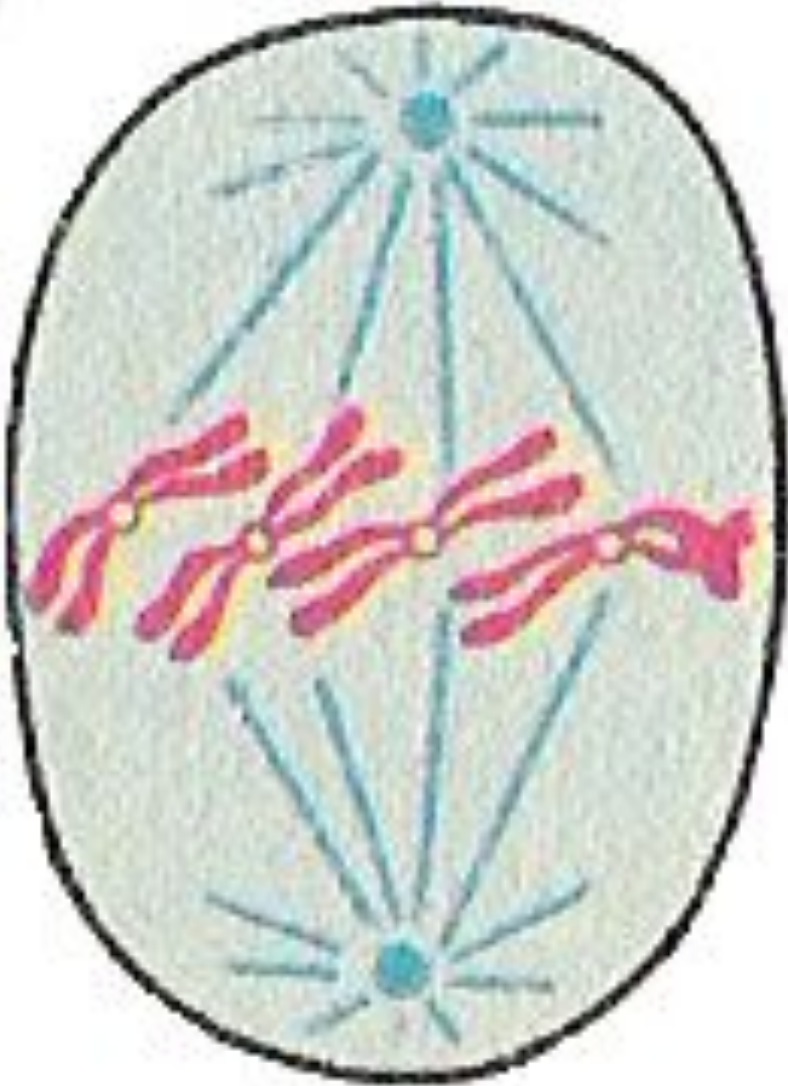

Хромосоми, що складаються з двох хроматид, спіралізуються (потовщуються, зрочуються). Ядерна оболонка і ядрце рикають, хромосоми опиняються в цитоплазмі. Формується веретено поділу.

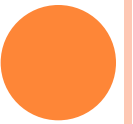
МЕТАФАЗА

- до центромер прикріплюються нитки веретена поділу;
- хромосоми (пари хроматид, точніше їх центромери) знаходяться в екваторіальній площині клітини;
- початок відокремлення сестринських хроматид одна від одної.

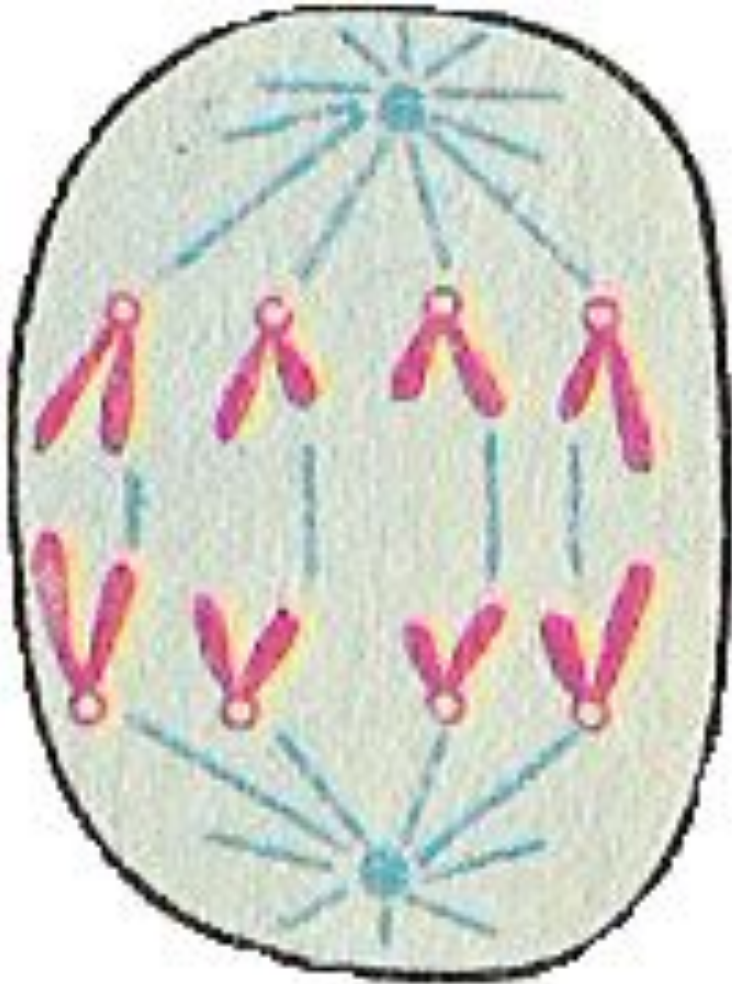

АНАФАЗА

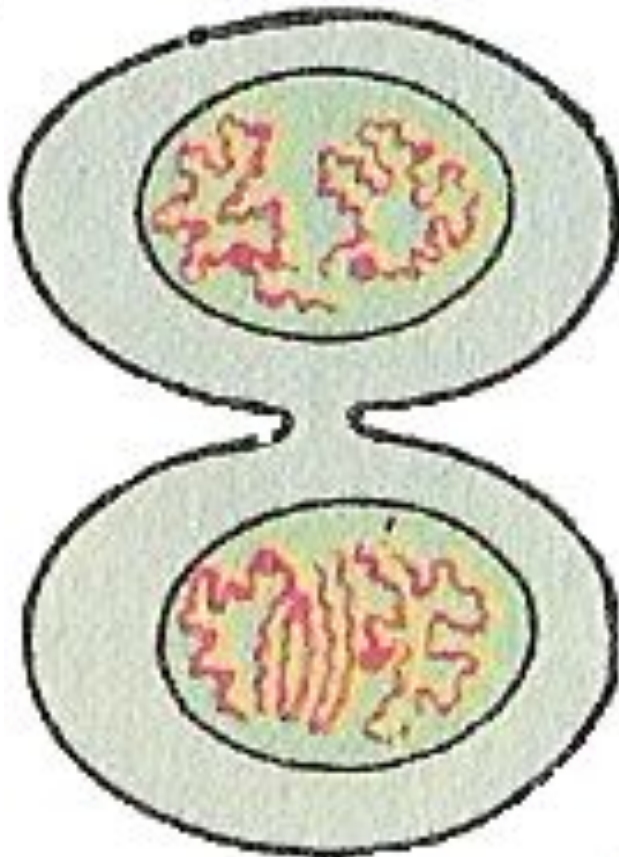
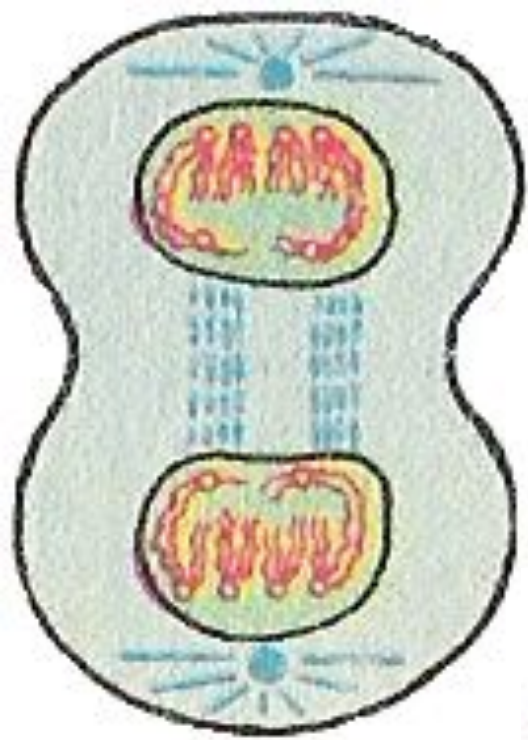
- **Кожна центромера ділиться на 2 і хроматиди синхронно рухаються до протилежних полюсів клітини.**

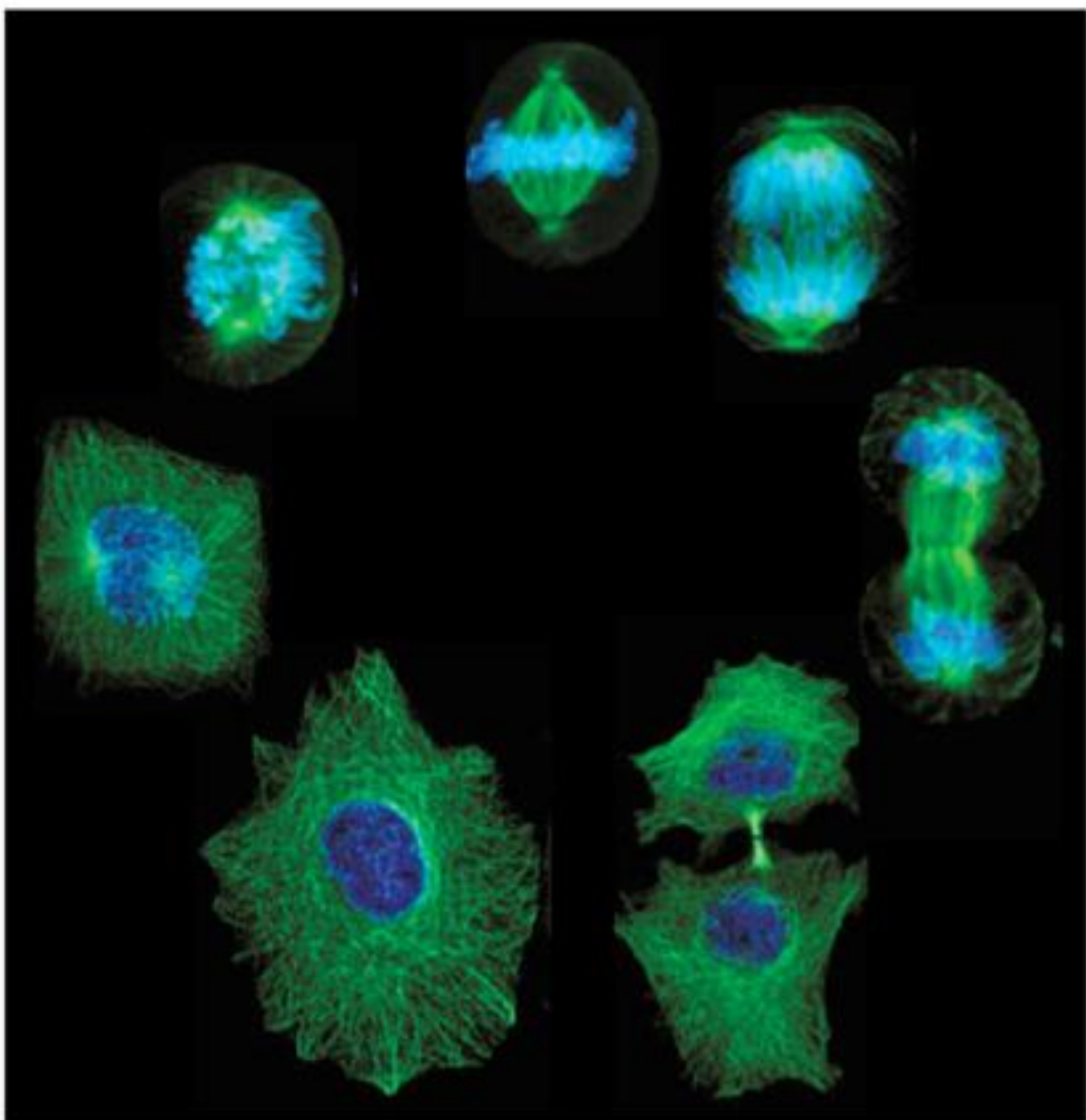
ТЕЛОФАЗА

- Хромосоми досягають полюсів клітини, деспіралізуються.
- Руйнується веретено поділу. Навколо хроматид утворюється ядерна оболонка, формується ядро.
- Відбувається поділ цитоплазми (*цитокінез*), під час якого всі органели рівномірно розподіляються між дочірніми клітинами.

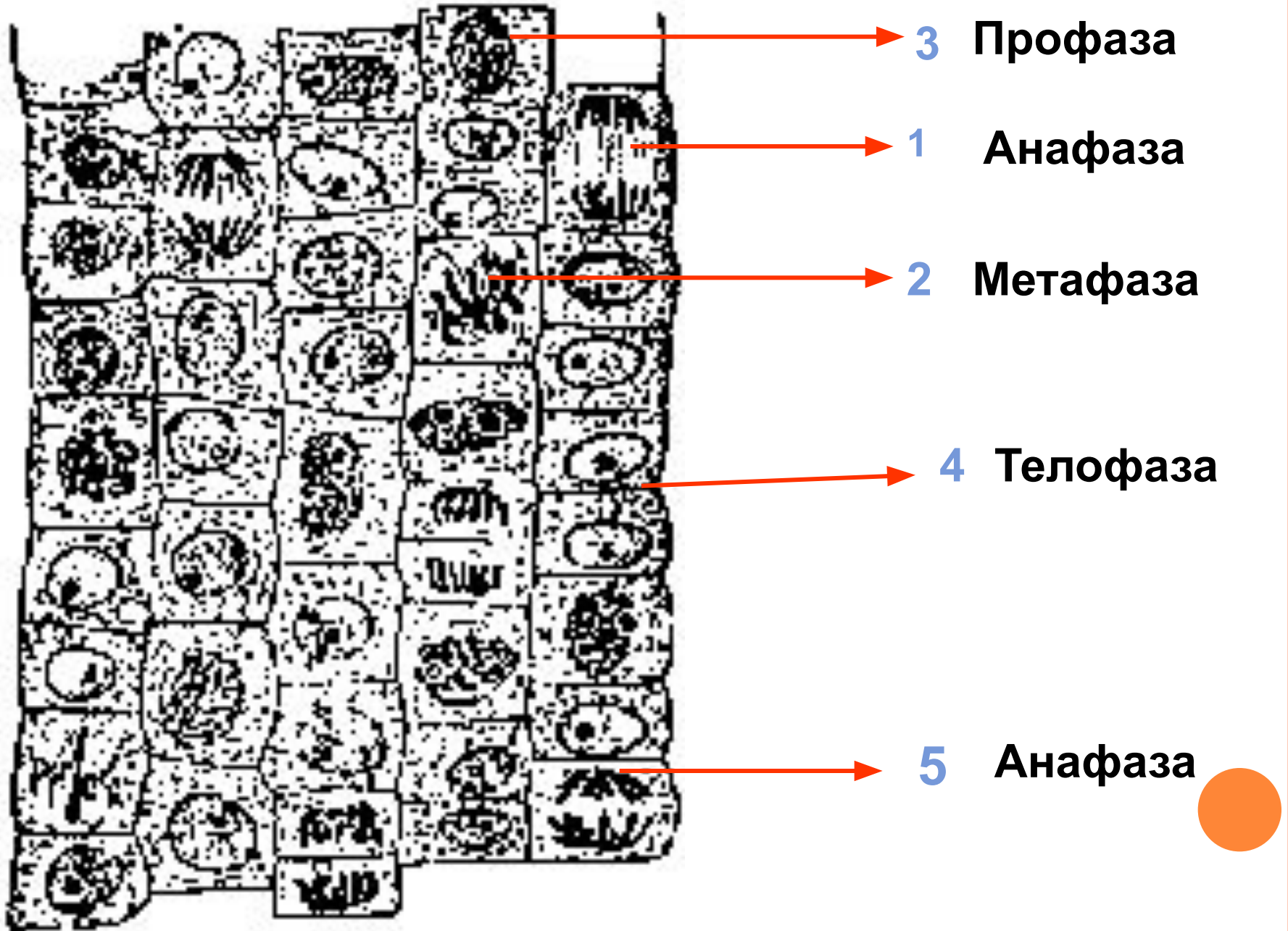

БІОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ МІТОЗУ

- Утворюються дочірні клітини генетично ідентичні материнській клітині;
- забезпечується стабільність каріотипу певного виду;
- відбувається ріст організмів;
- здійснюються процеси регенерації.

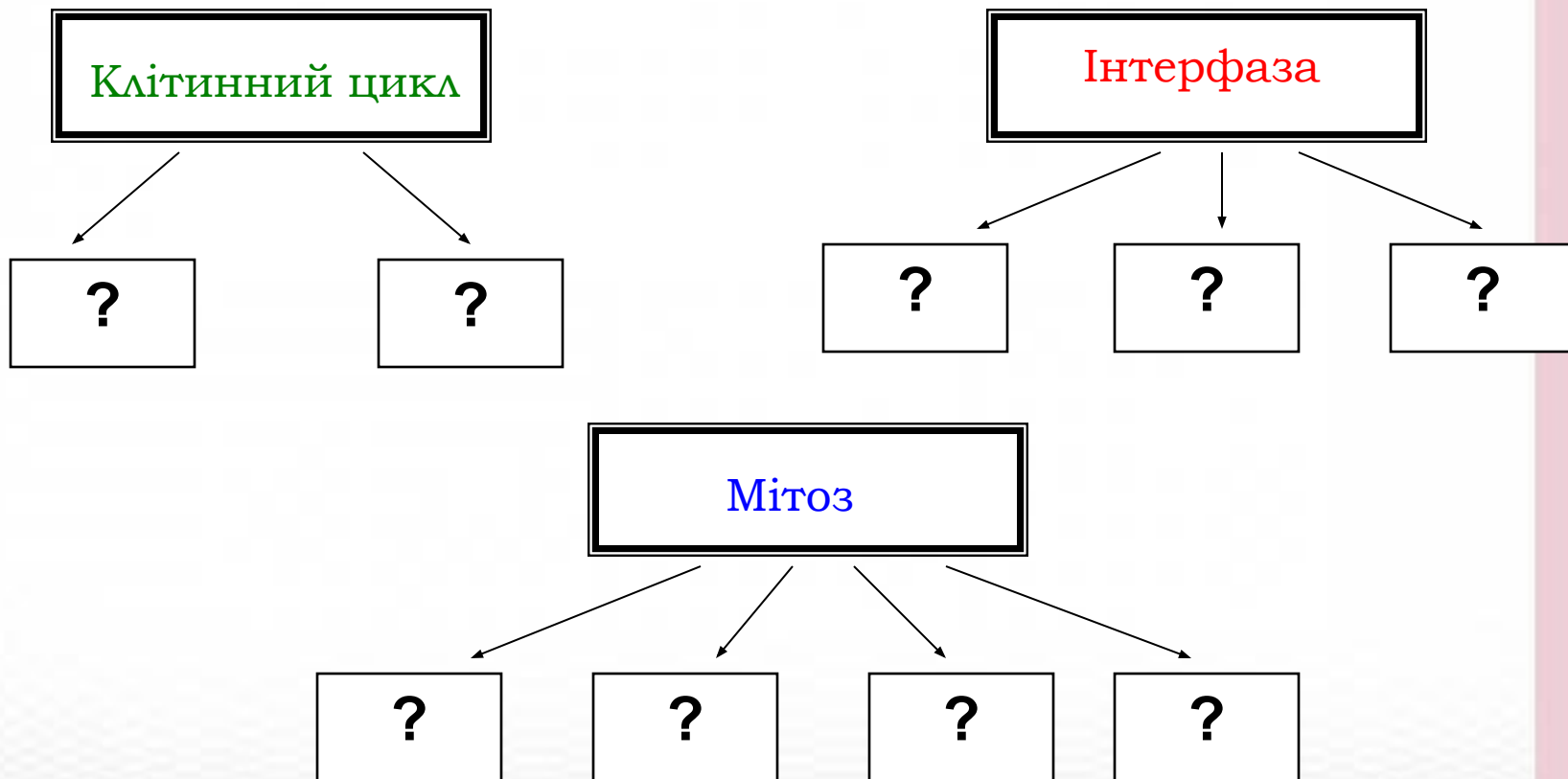
Визначіть фази мітозу в корінці цибулини

Завдання :

Заповніть схеми:

Завдання : Навчитись розрізняти фази мітозу

Актуалізація опорних знань

Незакінчене речення

1. Мітоз – це ...
2. Мітозом діляться ... клітини
3. Фази мітозу:
4. Хроматиди – це ...
5. У профазі мітозу відбувається ...
6. У метафазі мітозу відбувається ...
7. В анафазі мітозу відбувається ...
8. У телофазі мітозу відбувається ...
9. В наслідок мітозу утворюються ... клітини
10. Біологічне значення мітозу:

Розв'язати задачі

Задача 1: Нормальний каріотип людини містить 46 хромосом. Скільки серед них аутосом?

Задача 2: В епітеліальних клітинах сім'яних каналців чоловіка по 46 хромосом. Яку кількість аутосом і статевих хромосом отримає син від батька?

Задача 3: У диплоїдному наборі в гороху міститься 14 хромосом, у тополі – 38, у дрозофіли – 8, у людини – 46.

а) Скільки хромосом міститься в статевих клітинах гороху, тополі, дрозофіли, людини?

б) Скільки аутосом і статевих хромосом міститься в соматичних клітинах дрозофіли, людини?

Задача 4: Якою є стадія мітозу, якщо в клітині помітні хромосоми, але немає ядерної оболонки та ядерця?

Задача 5: Як називається стадія мітозу, якщо в клітині добре видно веретено поділу, а всі хромосоми знаходяться в екваторіальній площині?

Задача 6: Які дві стадії мітозу взаємно протилежні за процесами, що в них відбуваються?

Рефлексія

Гра “Знайди помилку”.

У вірші про мітоз знайти помилку. Прочитати твір у виправленому варіанті.

**У мітозі все в порядку:
Фази вистроїлись в ряд.
Телофаза попереду,
Метафаза йде за нею,
А профаза й анафаза – перед нею.**

**У мітозі все в порядку:
Фази вистроїлись в ряд.**

Профаза попереду,
Метафаза йде за нею,
Анафаза й телофаза – після неї.

Рефлексія

● **Інтерактивна гра “Продовжити фразу”** (метод “мікрофон”).

- **Сьогодні я довідався (довідалась) про...**
- **Я зрозумів (зрозуміла), що мітоз – це...**
- **Мені було важко зрозуміти...**
- **Я хотів (хотіла) би більше дізнатись про...**

Домашнє завдання

- Вивчити конспект, п. 17 (с. 79 - 81), повторити п. 15.
- Проблемне запитання “Як ви гадаєте, чи можна застосувати поняття “клітинний цикл” для клітин прокаріот?”

Дякую за увагу

